

*Др Мирко Васиљевић,
редовни професор Правног факултета у Београду,
председник Удружења правника у привреди Југославије*

UDK 658.5:347.7

Измене Закона о предузећима-сигуран пут у централизацију привреде

1. Уводно одређење

Официјелни (режимски, политички) коментари Закона о изменама и допунама Закона о предузећима ("Службени лист СРЈ", бр. 36/2002.) истичу неколико његових циљних функција, међу којима су најважније:

- олакшано оснивање предузећа и радњи,
- либерализација привреде,
- спречавање "сиве" приватизације,
- подстицање процеса приватизације,
- подстицање финансијског тржишта.

Правно и економски гледано, дакле струковно, изгледа да ствар уопште не стоји тако, те да уопште узев, ове измене имају заједнички именоватељ у даљој централизацији привреде и оваплоћењу премијерове идеје да је Влада у основи предузеће и то, чини се, Централно предузеће, које преузима веће ингеренције над предузећима, него Централна банка над банкама (где је опет реч о специфичној делатности и где је то оправдано и нужно и у контексту је светских кретања, док је то у случају предузећа у потпуној супротности са светским трендовима). У овом раду учинићемо напор да струковним аргументима овакво уводно одређење и докажемо, сходно вокацији науке као организоване сумње, а не апологетике.

2. Да ли измене олакшавају оснивање предузећа и радњи?

Одредба члана 18. Закона о предузећима са насловом "Услов за обављање делатности" гласи:

"Предузеће може да *оппочне обављање делатности, да обавља делатности* и да мења услове њеног обављања кад надлежни орган донесе решење да су испуњени услови у погледу техничке опремљености, заштите на раду и заштите и унапређивања животне средине, као и други *прописани* услови" (курзив М.В.).

У Закону о изменама и допунама Закона о предузећима овај члан се сада мења (члан 1.) и гласи:

(1) "Предузеће може да *обавља делатности у процесу који испуњава услове* у погледу техничке опремљености, заштите на раду и заштите и унапређивања животне средине, као и друге *прописане* услове.

(2) Испуњеност услова из става 1. овог члана утврђује надлежни орган у поступку редовног инспекцијског надзора.

(3) Предузеће може да *оппочне да обавља делатности* која се односи на производњу, промет, дистрибуцију, прераду и ускладиштење материја опасних и штетних по здравље људи и животну средину, ако надлежни орган донесе решење о испуњености услова из става 1. овог члана" (курзив М.В.).

Ова промена приказује се као "револуционарна" у смислу олакшаног оснивања предузећа (и радњи). И поред нашег настојања да у овој промени нађемо такав домет то нам није доиста успело. Пажљиви читалац, наиме, може приметити да се промена којој се придаје такав значај уствари односи на раздвајање у изменама "отпочињања обављања делатности" и "обављања делатности", које се у Закону о предузећима сједињује и увек везује за "испуњеност прописаних услова за обављање одређене делатности", тако да изгледа да према изменама само "отпочињање обављања делатности" које су конкретно набројане у ставу 3. је везано за доношење инспекцијског решења о испуњености услова, док се то не односи на све друге делатности, које се могу "отпочети обављати" и "обављати" и без тог решења, које ће се дати у поступку редовног инспекцијског надзора, а не нужно пре отпочињања те делатности. На први поглед промена јесте "револуционарна", али доиста само на први поглед. Јер, заборавља се у читању ове промене да је и у овом случају законодавац прописао да се те делатности могу обављати само "у процесу који испуњава услове у погледу...", као и "друге прописане услове". Практично правно, ово значи да се обављање сваке делатности може у сваком моменту вршити уз испуњеност прописаних услова, како по Закону о предузећима тако и по овим његовим изменама и допунама, с тим што се по Закону о предузећима тражило да се доказ о томе прибави увек пре отпочињања делатности и то одговарајућим инспекцијским решењем, док се према променама то тражи само за одређени мањи круг делатности, док се у осталим случајевима шаље порука да се могу обављати кад испуњавају прописане услове, с тим да ће одговарајуће инспекцијско решење о томе бити дато у поступку редовног инспекцијског надзора,

а не пре почетка обављања ове делатности. У ствари овим држава признаје своју неефикасност и јавно променама закона шаље поруку предузетницима да највећи број делатности могу да обављају кад "они мисле" да испуњавају прописане услове за то, а не кад то буде верификовано одговарајућим инспекцијским решењем. Ако је ово смисао ове промене, онда је она прихватљива. Не желимо, наиме, да верујемо да је смисао ове промене у томе да држава поручује предузетницима (који оснивају предузеће или радњу) да делатности које могу да обављају без претходног прибављања инспекцијског решења о испуњености услова (с тим што прописане услове за обављање сваке делатности морају у сваком моменту обављања да испуњавају) могу да обављају и без испуњености тих услова "док их не ухвате", што би по правни поредак било апсолутно неприхватљиво.

Коначно, дакле, смисао ове промене није у "олакшаном оснивању предузећа (и радњи)" у односу на текст Закона о предузећима, већ у "само посипању пепелом" државе, будући да би одговорни предузетници који оснивају предузећа и радње ипак волели да је држава ефикаснија и да већ пре отпочињања обављања сваке делатности за које су прописани посебни услови (за велики број делатности таквих услова и нема и оне и нису у фокусу пажње ни ранијег ни новог законодавца) знају да ли испуњавају те услове или не, а не да их накнадно сазнање (кад се одговарајућа инспекција сети да "наврати") евентуално и те како кошта, каткад сигурно и престанком предузећа и радње.

3. Да ли измене либерализују привреду?

У економској науци неспорно је да се под либерализацијом привреде подразумева смањивање ингеренција државе у привреди и на тој основи јачање самосталности привредних субјеката. Ако је то тако, а неспорно јесте, поставља се питање како се може даљим либерализовањем привреде назвати безпримерно јачање ингеренција државе и парадржавних тела у односу на предузећа, упоредиво једино са концептом централизоване привреде какав смо и ми имали пре више од педесет година. Ово јачање ингеренција иде дотле да се граничи са поништавањем субјективитета предузећа, од чијег субјективитета је остала само фасада. О којим се новим овлашћењима државе ради читамо из текста Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (одредбом новог члана 13. мења се члан 398. ком се додаје нови члан 398а):

(1) "Предузеће које послује већинским друштвеним капиталом (у Србији је то још око шест хиљада предузећа, са капиталом који је још увек доминантан у односу на приватни- примедба М.В.) не може, *без прелиходне сагласности агенције републике чланице надлежне за послове приватизације* (курзив М.В.) доносити одлуке о:

- смањењу или повећању капитала,
- реорганизацији или реструктурирању,
- инвестиционом улагању,

- продаји дела имовине,
- оптерећивању имовине залагањем ствари или успостављањем хипотеке,
- дугорочном закупу,
- поравнању са повериоцима,
- узимању или одобравању кредита или издавању гаранција, ван тока редовног пословања.

(2) Одлуке донете супротно одредби става 1. овог члана поништиће агенција републике чланице надлежна за послове приватизације".

Истовремено, у Закону о изменама и допунама Закона о предузећима (одредба чл. 20. којом се мења одредба чл. 437. Закона о предузећима тако што се додаје став 2.) прописује се:

(2) "Ко у предузећу са већинским друштвеним капиталом, *без претходне сагласности владе републике чланице* (курзив М.В.), учествује у доношењу одлуке о:

- смањењу или повећању капитала,
- реорганизацији или реструктурирању,
- инвестиционом улагању,
- продаји дела имовине,
- оптерећивању имовине залагањем ствари или успостављањем хипотеке,
- дугорочном закупу,
- поравнању са повериоцима,
- узимању или одобравању кредита или издавању гаранција, ван тока редовног пословања, са намером прибављања користи себи или другом, казниће се за кривично дело затвором од три месеца до пет година."

Компарацијом ове две одредбе остаје нејасно који је орган у истину надлежан за прописане сагласности: Агенција за приватизацију или Влада републике? Јер, према првој одредби (чл. 13. измена) за давање претходне сагласности за прописане одлуке надлежна је Агенција за приватизацију, али према другој одредби (чл. 20. измена) ко "учествује у доношењу одлука о..." (ради се о истим одлукама) без претходне сагласности Владе републике одговараће за прописано кривично дело. Заиста, риплијевски?! Ко је за давање ове сагласности надлежан: Агенција за приватизацију, али ако се то учини без сагласности Владе републике одговараће се за кривично дело?! Да ли се хтело да оба органа буду надлежна? Шта препоручити привредним субјектима на које се ова одредба односи? Према тексту закона, без обзира каква била пракса, испада да требају обе сагласности, јер дословце ако се има сагласност Агенције, а нема сагласност Владе одговараће се за кривично дело. Свако друго тумачење, у присуству оваквог решења, у основи је *contra laegem*, без обзира што ће се евентуално покушати са тумачењем да је реч о "шаховском слепилу" при редакцији закона. Ако је и од законодавца онда је доиста много!

У основи исти пропуст учињен је и одредбом члана 21. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којим се мења Закон о предузећима тако што се у члану 439. став 1. после тачке 14. додаје тачка 15.), којим се одређује да се чини привредни преступ, ако се донесу ове одлуке (правно и одговорно лице) без прет-

ходне сагласности владе републике чланице (иако је по изворној одредби за давање те сагласности надлежна Агенција за приватизацију).

Да се доиста ради о недостатку концепције, лутању, па и неодговорности видљиво је и из одредбе члана 19. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којим се после одредбе члана 421. Закона о предузећима додаје члан 421а) којим се прописује да:

(1) "Одлуке о статусним променама и променама облика предузећа које послује већинским друштвеним капиталом не могу се доносити без претходне сагласности владе републике чланице.

(2) Одлуке донете супротно одредби става 1. овог члана ништаве су."

Интересантно је да је непоштовање ове одредбе санкционирано, као и у првом случају, грађанском санкцијом (ништавост) и административном (привредни преступ), али за разлику од првог случаја не и кривичном санкцијом, иако се то уопште не уклапа у филозофију ових промена Закона о предузећима, што је још један од доказа да се уствари и није знало шта се хоће. Оно што се без сумње хтело то је стављање под капу државе већине привредних субјеката, при чему је то правно учињено на такав начин да се то може назвати дилетантско приправничким.

4. Да ли измене подстичу финансијско тржиште?

Неколико измена Закона о предузећима спадају у сет одредби које спадају у одредбе које треба да подстакну финансијско тржиште, посебно тржиште акција. У тај сет спадају у првом реду две одредбе.

Прва, одредба члана 7. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којом се у члану 228. после става 1. додаје став 2.) која гласи:

(2) "Изузетно од одредбе става 1. овог члана, право прече куповине не може се установити у односу на акције стечене под повлашћеним условима, бесплатне акције, односно акције са попустом, у складу са законом."

Друга, одредба члана 11. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којом се мења члан 333. став 3.) која гласи:

(3) " Друштво с ограниченом одговорношћу може имати највише 30 чланова".

Што се тиче прве измене о "укидању права прече куповине", она заслужује нешто шири коментар.

Појам. - Право прече куповине акција је имовинско право акционара на основу закона (тзв. законско право прече куповине – уводи се законом и укида законом¹⁾) или статута (или одлуке о емисији акција или конкретног уговора о куповини акција – тзв. уговорно право прече куповине које се уводи уговором, статутом или одлуком о емисији акција и тако се и укида)²⁾ на куповину акција од постојећих акционара у случају располагања акцијама или на куповину акција од друштва при новим емисијама акција и то сразмерно постојећем учешћу у капиталу друш-

1. Пример Закон о својинској трансформацији и Закон о приватизацији.

тва³⁾. Статутарно односно уговорно право прече куповине предвиђао је и Закон о предузећима⁴⁾, који се у овом делу делимично мења, изменом наведене одредбе која је предвиђала могућност статутарног увођења права прече куповине акција, али и без промене друге одредбе истоветног смисла, што је зачуђујуће⁵⁾. Дилеме које су после овог настале око могућности односно немогућности постојања права прече куповине акција из приватизације или својинске трансформације су по нама вештачке и у основи израз неразумевања и нестручности. Пошто овај промењени закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања (дакле од 4. јула 2002. године) то се он ни у ком случају не може примењивати ретроактивно на донете и усвојене статуте и закључене уговоре о куповини акција из својинске трансформације или приватизације, који су установили ово право. Дакле, основ постојања овог права је уговор и статут, који су били у складу са тада важећим законима. Могло би се чак аргументовати да основ за ово право може постојати и за нове уговоре и статуте према Закону о облигационим односима, па и после промене у овом делу Закона о предузећима. У сваком случају за раније донете статуте и закључене уговоре то не може бити спорно ни у ком случају, осим у логици "револуционарног права".

2. Закон о облигационим односима: "Уговорном одредбом о праву прече куповине обавезује се купац да извести продавца о намераваној продаји ствари одређеном лицу, као и о условима те продаје, и да му понуди да он ствар купи за исту цену" (Чл. 527.).
"Продавац је дужан обавестити купца на поуздан начин о својој одлуци да се користи правом прече куповине у року од месец дана, рачунајући од дана кад га је купац обавестио о намераваној продаји трећем лицу.
Истовремено са изјавом да он купује ствар, продавац је дужан исплатити цену договорену са трећим лицем, или је положити код суда.
Ако је у уговору са трећим лицем предвиђен рок за исплату цене, продавац се може користити тим роком само ако пружи довољно обезбеђење" (Чл. 528.).
"Ако је купац продао ствар и пренео својину на трећег не обавештавајући продавца, и ако је трећем било познато или му није могло остати непознато да продавац има право прече куповине, продавац може, у року од шест месеци рачунајући од дана кад је сазнао за овај пренос, захтевати да се пренос поништи и да се ствар њему уступи под истим условима.
Ако је купац нетачно обавестио продавца о условима продаје трећем, и ако је трећем то било познато или му није могло остати непознато, овај рок од шест месеци почиње тећи од дана кад је продавац сазнао за тачне услове уговора.
Право прече куповине престаје у сваком случају по протеклу пет година од преноса својине ствари на трећег". (Чл. 532.).
3. Закон о хартијама од вредности, чл. 22; Закон о својинској трансформацији, чл. 20. ст. 4; француски Закон о трговачким друштвима (1966, 1978), чл. 183; *Companie Act* 1985, с. 85-96; италијански Трговачки законик (1942), чл. 2441; чешки Трговачки закон (1991), чл. 204. ст. 2; мађарски Закон о привредним друштвима (1988), пар. 303. и 305; бугарски Трговачки закон (1991), чл. 194; словеначки Закон о трговачким друштвима (1993), чл. 313; хрватски Закон о трговачким друштвима (1993), чл. 308; Друга Директива ЕУ (бр. 77/91), чл. 29.
4. Закон о предузећима, чл. 228. ст. 1. и чл. 233.
5. Закон о изменама и допунама Закона о предузећима (Сл. лист СРЈ, 36/2002, чл. 7.), који мења члан 228., али не и чл. 233.

Ограничења.- Право прече куповине, уколико није реч о законском императивном праву, може бити ограничено или и укинуто. Ограничења на право прече куповине су: прописивање преклузивног рока у коме се оно може остварити (закон, статут, одлука о емисији, уговор); обим права везан је за номинални износ поседованих акција; ово право остварују акционари само унутар класе акција коју поседују и то сразмерно номиналном износу тих акција, а између класа само ако преостане акција након искоришћења права од стране акционара те класе акција⁶); ово право се по правилу не примењује код акција које се откупљују у натуралном облику, код акција које се добијају по основу размене за акције друге компаније, за сопствене акције друштва, за одобрене а неиздате акције, за акције по основу фузије, за акције које се издају по основу услуга (право САД), за акције које се издају по основу конверзије или коришћења права опције на куповину акција, за акције издате по основу плана реструктурирања и реорганизације инсолвентне компаније по одобрењу суда, за акције које се издају запосленима у друштву за подстицај акционарства запослених.

Искључења.- Право прече куповине акција може бити и искључено (ако није законско императивно право) изменом статута (ако је уведено статутом) или одлукама о емисији (ако није уведено статутом). Ово право може бити укинуто и само у појединим одлукама о емисији акција, када би било сметња ефикасном упису нових акција од стране нових релевантних инвеститора. Ово право може бити укинуто и одлуком органа берзе код компанија које котирају своје акције на берзи, будући да може бити сметња ефикасности продаје (практично постављено као услов за котацију акција)⁷).

Располагање правом прече куповине.- У англосаксонској пракси прихваћено је решење да се правом прече куповине може располагати⁸). Наше право нема изричитог решења овог питања, те чини се да с обзиром на правну природу акција за које је везано ово право, а како ово право није изричито утврђено као лично и непреносиво право, да би требало заузети став о могућности располагања њиме и *inter vivos i mortis causa...*

Правна заштити.- У англосаксонској пракси прихваћено је становиште да повреда права прече куповине рађа право на накнаду штете од компаније која прекрши правило о праву прече куповине постојећих акционара. Судска пракса је заузела становиште да се продавац од момента закључења уговора о продаји ствари до његовог извршења у односу на купца налази у позицији повереника - trustee. Поставља се ипак питање може ли купац који је био несавестан (знао је да постоји право прече куповине других лица) да ужива правну заштиту? Иако на први поглед изгледа да се он тада не може позвати на установу trusta јер је био несавестан, због common law принципа да стварна права имају релативно дејство (однос изме-

6. Hamilton, "The Law of Corporations", Minnesota, 1993., стр. 147-152; Gower, "Principles of Modern Company Law", Лондон, 1992., стр. 367; Друга Директива ЕУ, чл. 29.

7. Farrar, Company Law, London i Edinburg, 1988., стр. 151.

8. Gower, нав. дело, стр. 368.

ђу уговорних страна), то је судска пракса заузела став да купац хартије од вредности не мора да истражује да ли је пренос акција у складу са правилима компаније⁹). Наша пракса нема још одговора на ово питање, мада је чини се склона да призна поред права на накнаду штете акционарима којима је прекршено право прече куповине и релативну ништавост (побијање) уговора о стицању таквих акција (треће лице стицалац таквих акција, због проглашења уговора ништавим, имало би право на накнаду штете од прекршиоца - акционарског друштва или акционара). Правна теорија је склона да прихвати овакву опцију¹⁰), мада нам се чини да би право прече куповине могло да има дејство *erga omnes* само ако је установљено законом (када би биле прихватљиве санкције ништавости уговора и накнаде штете), али не и ако је установљено статутом или одлуком о емисији акција, када се не би могло супротставити савесном стицаоцу акција према општим правилима дејства општих аката према трећим лицима, макар и депонованим у судском регистру (када би се требало задовољити са санкцијом накнаде штете).

Што се тиче друге одредбе из овог сета, која се односи на укидање могућности да друштво са ограниченом одговорношћу у поступку приватизације има више од 30 чланова (што је до сада постојало као могућност али само у поступку приватизације), што практично значи, будући да и запослени обавезно учествују у овом поступку с правом на стицање удела или акција под повлашћеним условима, да из поступка приватизације могу излазити углавном само акционарска друштва (ретка су друштвена предузећа са мањим бројем запослених (којима се придодају још и купци, ако су са стране), чије су акције обавезно на берзи, што удели у друштвима са ограниченом одговорношћу нису, што би требало по логици ствари да подстакне финансијско тржиште. С друге стране, ограничење броја чланова овог друштва, није универзално прихваћено правило у свету, мада одређени број релевантних земаља то чини¹¹). Ако овакав приступ даје основа нашем законодавцу да не одступа од кретања у упоредном праву, онда с друге стране, неостављање могућности избора правне форме привредног друштва у поступку приватизације, будући да у већини случајева остаје једино форма акционарског друштва, свакако није баш тржишни приступ и не може се ни у ком случају назвати либерализацијом. У сваком случају, ово ограничење и немогућност избора правне форме привредног друштва само при приватизацији (могуће је у контексту Закона о предузећима при оснивању и у другим случајевима, што је свакако тржишна категорија) може се односити само на случајеве приватизације након ступања ових измена Закона о предузећима на снагу (од 4. јула 2002. године), али никако и ретроактивно на приватизације и изборе правних форми друштва капитала при том, које су окончане пре ступања ових измена Закона о предузећима на снагу. Коначно, дакле, "укидање" права прече куповине акција из приватизације у овим изменама Закона о пре-

9. *Farrar*, нав. дело, стр. 152.

10. *Слијетчевић*, *Правне последице нејоштовања уговорне одредбе о праву преч куповине деоница банака*, "Правни живот", 9-10/93, стр. 1075 - 1081.

11. Види: Васиљевић, "Привредна друштва", 1999., стр. 164.

дузећима, будући да нема апсолутни значај, може да допринесе развоју финансијског тржишта, али је његов домет у том погледу (будући да је и само право прече куповине могло да буде само одређена временска препрека за ове потребе, али не и апсолутна препрека) крајње рудиментиран.

5. Да ли измене спречавају "сиву" приватизацију и подстичу процес регуларне приватизације?

Не спорећи чињеницу да је до сада у поступку приватизације било одређених злоупотреба, што је подстакло законодавца да одређеним интервенцијама у текст Закона о предузећима предупреди такве појаве и процесе, чини се међутим да се овде реаговало "непримереном употребом власти", чиме се од потребе подстицања приватизације, даље либерализације привреде и спречавања "сиве" приватизације иде у другу крајност: даље успоравање процеса приватизације и мамутско јачање ингеренција државе, непокривене адекватном одговорношћу, које привредне субјекте чине неиницијативним и инертним, чиме се успорава привредна активност и на заобилазан начин тек улази у токове "сиве" приватизације. Тако ћемо доћи у позицију да су циљеви који су желели да се постигну овим променама у основи неоствариви, а да је оно што се желело спречити нашло погодан тле за своје практично ухљебљење.

Како је могуће да држава верује да досадашњи институти државне контроле токова приватизације или токова статусних промена, попут овлашћених процењивача, обавезне процене вредности капитала, контроле државе законитости те процене, уписа структуре капитала у судски регистар и слично, нису дали резултате, те је сада потребно практично условити све одлуке којима се у ствари реализује правни субјективитет предузећа, сагласношћу Агенције за приватизацију и/или Владе републике (како је то изложено код разлагања питања централизације или либерализације привреде овим променама), те да ће тај механизам спречити "сиву" приватизацију?! Контролор и не верују од себе постављеном контролору, па уводи ауто контролу, а остаје питање ко ће контролисати контролора?!

Ово, наравно, није довољно. Јер, у логици овог законодавца, не треба отварасти расправу око питања колико централизације и колико либерализације, најбоље је све централизовати. Да је то тако сведочи нам одредба члана 14. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којом се брише члан 400. Закона о предузећима и додају одредбе чланова 400а. до 400в.). За ову анализу релевантна су два става одредбе члана 400а. која гласе:

(1) " У предузећу које поседује друштвеним или државним капиталом (није битан проценат, може бити било који изнад "позитивне нуле" - курзив М.В.) влада републике чланице именује представнике друштвеног или државног капитала у скупштини или управном одбору од лица из предузећа или изван предузећа, кад орган надлежан за спровођење поступка приватизације утврди да је орган предузећа донео одлуку којом се спречава или отежава спровођење поступка прива-

иизације, као и кад овај орган пропусти да донесе одлуку, закључи уговор или предузме друге мере у поступку приватизације.

(2) Одлука којом се спречава или отежава поступак приватизације ништава је".

Време инспектора "Жунића" поново се враћа?! Мисли ли законодавац да се и у друштвима капитала са већинским акционарским или другим приватним капиталом на овај начин могу увести својеврсне привремене мере, кад надлежни државни чиновник нађе да се у том предузећу одлукама легалних органа конституисаних према структури капитала или одређеним правним радњама "спречава или отежава спровођење поступка приватизације"? Изгледа да мисли, судећи према концепту ове одредбе. Типичан пример правног насиља и правног скандала! Замислите сада сигурност страног инвеститора (у кога се и даље декларативно кунемо а иза леђа му и овакве прописе сервирамо)¹²⁾ који се нађе у овој позицији да је "ушао у брак" на овој или оној основи са друштвеним или државним капиталом!

У техничком смислу нема тог државног апарата који је у стању да одговорно изврши све ингеренције које су овим променама Закона о предузећима стављене у надлежност Агенције за приватизацију и/или Владе републике. У економском смислу то ће значити неефикасност привредних субјеката због централизованих овлашћења државе. У правном смислу извршење ових овлашћења биће могуће једино ако се држава тако организује да ова овлашћења схвати само као пуку форму (а шта је онда са садржајем због ког су ваљда и ове промене учињене) комбиновану са селективним прилазом праву и правди (овог хоћу а овог нећу!). Од права и правде неће у том случају остати ни слово "п". Аферим, за правну државу у којој влада право и у којој су сви једнаки пред законом!

6. Још о неким "доприносима" измена Закона о предузећима правној струци и науци

Закон о изменама и допунама Закона о предузећима даје још један невероватан "допринос" правној струци и науци, тиме што одредбом свог члана 14. додаје том закону и свој члан 400б., чији за нашу анализу релевантни део гласи:

(1) "...Изузетно, када се продајна цена плаћа у ратама, купац стиче право својине над капиталом уплатом у висини 45% од продајне цене.

(3) Одредба става 1. овог члана не односи се на уговоре о куповини акција или удела друштвеног, односно државног капитала закључене до дана ступања на снагу овог закона".

Одредба става 1. овог члана правни је бастард! Откуда баш одмерени проценат 45?! Вероватно се законодавцу (или врлим законописцима који само мисле да

12. Како гротескно у овом контексту звучи одредба члана 9. став 2. Закона о страним улагањима (Службени лист СРЈ, бр. 3/2002) о "гаранцији правне сигурности": "Права страног улагача стечена у моменту уписа страног улагања у судски регистар не могу бити сужена накнадном изменом закона и других прописа."

остају анонимни) "приказао у сну". У теорији права и правној струци је познато неколико упоредних решења стицања права својине и сва су она зависна од тога да ли се стиче својина на покретним или непокретним стварима¹³). У један од тих система уклапа се и наш Закон о основама својинскоправних односа¹⁴), који прописује да се "на основу правног посла право својине на непокретност стиче уписом у јавну књигу или на други одговарајући начин одређен законом", односно да се "на основу правног посла право својине на покретну ствар стиче предајом те ствари у државину стицаоца" (одредба чл. 33. и 34.). У конкретном случају, будући да се ради о куповини капитала (акција или удела), онда такође важе идентична правила: за стицање својине потребан је правни основ (овде уговор о продаји) и начин стицања (упис у одговарајуће регистре: Централни регистар за хартије од вредности или привремено у Приватизациони регистар, односно у одговарајући регистар без државинских залога и удела). Са стицањем својине не треба мешати институте обезбеђења продавца до исплате цене која се плаћа у оброцима, попут клаузуле задржавања права својине, залоге на акцијма и уделима и слично, каква потреба постоји у свим случајевима оброчног (на рате) плаћања куповне цене, што ће по правилу бити случај код куповине акција или удела друштвеног или државног капитала. Ако таква средства обезбеђења нису уговорена (или нису оперативна и довољна а уговорена су), онда у присуству овакве законске одредбе о стицању права својине купца кад плати 45% може бити великих правних несигурности са становишта интереса продавца. Од жеље за иновацијом класичних правних правила, законодавац се у овом случају може претворити у властитог гробара. Уместо овог, где класика има своју тежину и правну утемељеност, боље би било да се законодавац позабавио питањем преласка ризика, што је у пословном смислу важније од преласка својине, а што може али и не мора да прати прелаз права својине. У овој концепцији обневиделог и по сваку цену жељног иновативности нашег законодавца (благо законописцима они у њему имају алиби), ако се уговором о продаји не реши питање преласка ризика са продавца на купца, онда остаје класично правило да он прати власника, што би у присуству овакве одредбе значило да купац који је платио неки проценат куповне цене до 45%, чији би предмет продаје пропао нпр. вишом силом не би био дужан да плати остатак цене, јер својина није прешла на њега а тиме у овој концепцији ни ризик.

Одредба става 3. овог члана није мањи правни бастард! Будући да закони важе у времену најраније од дана ступања на снагу¹⁵), што је случај и са овим (према одредби члана 22. наредног дана од дана објављивања), онда је доиста питање чему служи ова одредба о непримени закона на уговоре закључене до дана ступања на снагу овог закона? Чак, ако би се закључивало *argumentum a contrario*, што је

13. Види више: Круљ, "Дејства уговора о купопродаји", Београд, 1972., стр. 13-71; Васиљевић, "Пословно право", Београд, 2001., стр. 520.

14. Службени лист СФРЈ, бр. 6/80 и 36/90 и Службени лист СРЈ, бр. 29/96.

15. Више: Перовић, "Ретроактивност закона и других општих аката-теорија сукоба закона у времену", Београд, 1984.

изузетно важан метод тумачења права, могло би се резонovati да се овом одредбом хтела искључити њена ретроактивност, те да се друге одредбе овог закона ретроактивно примењују, будући да у њима није речено да се ретроактивно не примењују "за послове закључене до дана ступања на снагу овог закона". Овим решењем би се ретроактивност промовисала као правило за сваку одредбу која није изричито установила да се не примењује на послове и правне односе закључене и засноване до дана ступања закона на снагу, а како је то у праву доиста редак случај, онда би неретроактивност ступила на пиједестал изузетка, чиме би ретроактивност и неретроактивност заменили своја места у праву. Тиме би и правна сигурност заменила своје место са правном несигурношћу. Ако се то није хтелo, у шта смо и ми убеђени, онда чему одређење да се ово не примењује на уговоре "закључене до дана ступања на снагу овог закона", кад и по тексту овог закона исти "ступа на снагу наредног дана од дана објављивања".

Најзад, посебну пажњу заслужује и одредба члана 14. Закона о изменама и допунама Закона о предузећима (којом се брише члан 400. и додаје члан 400в.) која гласи:

(1) "Зависно предузеће може, ради спровођења поступка приватизације, да донесе одлуку о иступању из холдинга, односно матичног предузећа у случајевима организовања преносом капитала без накнаде, *йоделе имовине, сйищања кайишала у другом предузећу, инвестирања кайишала у нова предузећа, као и у другим случајевима* (курзив М.В.).

(2) Право на иступање из холдинга, односно матичног предузећа не може се статутом искључити, односно ограничити.

(3) У случају из става 1. овог члана холдинг, односно матично предузеће обавезно је да, без накнаде, пренесе на зависно друштво акције или уделе које поседује у њему, односно акције или уделе које поседује на основу дела друштвеног, односно државног капитала.

(4) *Зависно предузеће* које иступи из холдинга, односно матичног предузећа *одговара неограничено солидарно* са холдингом, односно матичним предузећем *за обавезе зависног предузећа* настале до дана иступања" (курзив М.В.).

Доста дуга је историја настајања и нестајања из правног живота наших тзв. великих предузећа, са различитим називима у законима, последњим пре доношења Закона о предузећима (1996.) "сложено предузеће". У суштини већи део те историје обележен је принудним креацијама профила тих предузећа, што је и случај са изменама Закона о предузећима донетог 1989. године, које су уследиле негде 1992. године, а којима су предузећа која су била у саставу тзв. сложених организација удруженог рада обавезана да пренесу свој капитал без накнаде на те организације које се тиме трансформишу у сложена предузећа силом закона. На овој основи настали су разни вештачки субјекти, као и разним принудним тзв. интеграцијама (спајања и припајања по правилу предузећа губиташа са профитоносним предузећима, како би се спасила стечаја као "несоцијалистичког института" и слично). Ако је нешто настало силом закона (директно или индиректно), онда то треба да

се и силом закона развргне. С друге стране, овакви мастодони нису атрактивни за приватизацију, будући да су потенцијални инвеститори заинтересовани само за поједине делове тих предузећа или поједина предузећа односно њихове програме. У том смислу давање права тако насталим зависним предузећима да практично својим одлукама могу "иступити" из "холдинга или матичног предузећа" (терминологија Закона о предузећима из 1996.) у основи сматрамо и правно прихватљивим и основаним. Исти је случај и са у основи "политичким фузијама".

Оно што у овој одредби, међутим, остаје да збуњује правну струку, то је проширивање њеног домена и на друге случајеве, који су практично могли да се дешавају само у условима успоставе капитал односа: "поделе имовине, стицања капитала у другом предузећу, инвестирања капитала у нова предузећа, као и у другим случајевима". У овим случајевима практично је реч о успостави капитал односа, независно од тога што се то дешавало и у случају неприватизованих или делимично приватизованих предузећа, те отуда је тешко налажење правне аналогије са претходним случајевима за "одметање" од матичног друштва тако насталих зависних друштава и то практично само њиховом вољом.

Најзад, последња одредба овог члана (став 4.) правно технички је потпуно неубичајена и погрешна. Испада, наиме, да се прописује да зависно предузеће одговара солидарно за обавезе зависног предузећа са неким другим. У основи се хтело рећи да неко други (холдинг, односно матично предузеће) одговара солидарно са зависним предузећем за обавезе зависног предузећа настале до дана иступања. Само тако би ова одредба била правно коректна и исправна. Остаје, међутим, отворено обрнуто питање: шта је са одговорношћу зависног предузећа за обавезе матичног предузећа, будући да су са оваквим решењем привилеговани повериоци зависног предузећа у односу на повериоце матичног предузећа. Ако је то до тада био један субјект, онда је овакво решење правно неосновано. Ако се пак не ради о једном правном субјекту, онда је отворено питање правичности овог решења, са становишта равноправности поверилаца, али и правне основаности: испада да до иступања по правилу није било законске солидарне одговорности, а да се она иступањем успоставља силом закона. Струковно, зар не?!

7. Закључно одређење

Закон о изменама и допунама Закона о предузећима, у овом покушају и у овој варијанти, иако свакако мотивисан добрим намерама, које ваљда никада у законским интервенцијама, нису спорне, изневерио је, по нашем виђењу очекивања и правне и економске струке. Са становишта права, како је то показано, он у највећем делу има проблема са елементарним познавањем правне струке и науке. Са становишта економије, он у основи промовише, макар и привремено, један ретроградни централистички модел економије, иако се његови творци декларишу као присталице неолиберализма. Но, овај закон, је по нашем чврстом уверењу изневерио и оправдана очекивања пословне праксе, да ће измене закона ићи у сусрет ње-

ним потребама и самој логици живота, а чини се да је он у својој вокацији у највећем делу супротан и самој тој логици, којој ваљда сви у својој мисији, посебно струковној, треба да служе.

Закон о облигационим односима: "*Уговорном одредбом о праву прече куповине* (курзив М.В.) обавезује се купац да извести продавца о намераваној продаји ствари одређеном лицу, као и о условима те продаје, и да му понуди да он ствар купи за исту цену" (чл. 527.).

"Продавац је дужан обавестити купца на поуздан начин о својој одлуци да се користи правом прече куповине у року од месец дана, рачунајући од дана кад га је купац обавестио о намераваној продаји трећем лицу.

Истовремено са изјавом да он купује ствар, продавац је дужан исплатити цену договорену са трећим лицем, или је положити код суда.

Ако је у уговору са трећим лицем предвиђен рок за исплату цене, продавац се може користити тим роком само ако пружи довољно обезбеђење" (чл. 528.).

"Ако је купац продао ствар и пренео својину на трећег не обавештавајући продавца, и ако је трећем било познато или му није могло остати непознато да продавац има право прече куповине, продавац може, у року од шест месеци рачунајући од дана кад је сазнао за овај пренос, захтевати да се пренос поништи и да се ствар њему уступи под истим условима.

Ако је купац нетачно обавестио продавца о условима продаје трећем, и ако је трећем то било познато или му није могло остати непознато, овај рок од шест месеци почиње тећи од дана кад је продавац сазнао за тачне услове уговора.

Право прече куповине престаје у сваком случају по протеклу пет година од преноса својине ствари на трећег." (чл. 532.).